

Aðalstræti 12
415 Bolungarvík
nave@nave.is

Fornleifarannsókn

*Fornleifaskráning vegna strengs
MJ2 frá Mjólkárvirkjun að Hrafnseyri
og yfir Arnarfjörð inn í Bíldudalsvog*

Margrét Hrönn Hallmundsdóttir

Febrúar 2024

NV nr. 03-24

NV nr. 03-24

 NÁTTÚRUSTOFA VESTFJARÐA		Dagsetning: Febrúar 2024
		Dreifing: ☐ Opin ☐ Lokuð til: ☒ Háð leyfi verkkaupa
Skýrsla nr: NV nr 03-24	Verknúmer: 621	
Heiti skýrslu: Fornleifaskráning vegna lagningu strengs MJ2 frá Mjólkárverkjun að Hrafnseyri og yfir Arnarfjörð í Bíldudalsvog.		Blaðsíður: 25 Upplag: 5
Höfundur: Margrét Hrönn Hallmundsdóttir		Fjöldi korta: 3 Gerð skýrslu/Verkstig:
Verkefnisstjóri: Margrét H. Hallmundsdóttir		Unnið fyrir: Mýrdalshrepp
ÚTDRÁTTUR Fornleifaskráning vegna lagningu á streng MJ2 frá Mjólkárverkjun að Hrafnseyri og yfir Arnarfjörð og að Haganesi og inn í Bíldudalsvog		
Lykilorð íslensk: Fornleifaskráning		Lykilorð ensk: Archaeological Survey
Undirskrift verkefnastjóra: Margrét Hrönn Hallmundsdóttir		Yfirfarið af:

EFNISYFIRLIT

EFNISYFIRLIT.....	2
1. INNGANGUR.....	3
2. AÐFERÐAFRÆÐI	3
2.1 Tilgangur fornleifaskráninga	3
2.2 Skráning fornleifa	5
3. FRAMKVÆMDARSVÆÐIÐ.....	5
3.1 Saga Borg.....	5
3.2 Fornleifaskráning.....	6
4. Rauðstaðir saga	8
4,1 Fornleifaskráning í landi Rauðstaða.....	9
5. Hjallkárseyri Saga	14
5.1 Fornleifaskráning Hjallkárseyri.....	15
Númer: 3173-009	15
Gljúfurá saga	23
5.2 Fornleifaskráning Glúfrá.....	25
6. Karlsstaðir saga	29
7. Hrafnseyri.....	30
8. Fornleifaskráning Hrafnseyri.....	31
9. Landtaka strengs við Haganæs	42
10. Saga Hóls við Bíldudal.....	43
11. Saga Litlu Eyri á Bíldudal	44
12. Minjar í landi Litlu Eyrar og Hóls	45
13. NIÐURSTÖÐUR	47
14. Tillögur af mótvægisáðgerðum.....	48
15. HEIMILDASKRÁ.....	50
17. Kort.....	54

1. INNGANGUR

Að beiðni Smára Jónssonar fyrir hönd Landsnets gerði fornleifadeild Náttúrustofu Vestfjarða skráningu á lagnaleið frá Mjólkárirkjun að Hrafnseyri og þaðan liggur strengurinn í hafi í Arnarfirði og kemur á land í Haganesi og liggur ofan við veginn inn Bíldudalsvog og þverar svo í skurði að tengivirki. Strengurinn frá Mjólka að Hrafnseyri

Mynd 1. Kort sem sýnir staðsetningu Arnarfjarðar.

liggur að mestu í veginum sem liggur út Arnarfjörðinn. Nokkuð af minjum eru á leiðinni en naust eru algengust minja. Leiðin var gengin og jafnframt notast við vinnu sem fornleifadeild hefur unnið í Arnarfirði við kortlagningu minja og þrívíddamynda sem gerðar hafa verið af mörgum minjastöðum í Arnarfirði. Vettvangsvinna fór fram 16. september 2023 og 16. janúar 2024 og var unnin af Margréti Hrönn Hallmundsdóttir sem sá jafnframt um skýrsluskrif.

2. AÐFERÐAFRÆÐI

Aðferðafræði rannsóknarinnar byggir fyrst og fremst á fornleifaskráningu á vettvangi en að auki var farið yfir helstu heimildir um jarðirnar, s.s. örnefnaskrár, túnakort, jarðabækur og annað sem getur gefið vísbendingar um fornminjar. Notast var við Trimble Juno 5 uppmælingatæki og myndir teknar. Einnig var notast við drónamyndir og þrívíddarlíkön sem Náttúrustofan hefur gert af minjum í Arnarfirði og sýna glöggst minjastaði.

2.1 Tilgangur fornleifaskráninga

Allir skráðir minjastaðir voru skráðir og voru teknir staðsetningarpunktar á hverjum stað með Trimble Juno 5 uppmælitæki. Minjastöðunum var lýst og ljósmyndir teknar af hverjum stað.

Í lögum um menningarminjar nr. 80 29. júní 2012 segir að lögin eigi að tryggja eftir föngum verndun menningarsögulegra minja í eigin umhverfi og að íslenskum menningararfi verði skilað óspilltum til komandi kynslóða. Eins eiga lögin að auðvelda aðgang að minjunum, kynna þær

þjóðinni og greiða fyrir rannsóknum. Þá er fornleifaskráning bundin skipulagsgerð skv. lögunum, en í 16. gr. segir:

Skýlt er að fornleifaskráning fari fram áður en gengið er frá svæðisskipulagi, aðalskipulagi eða deiliskipulagi eða endurskoðun þess og skal sá sem ber ábyrgð á skipulagsgerð í samræmi við skipulagslög standa straum af/ kostnaði við skráninguna.

Í 3. grein laganna eru fornleifar skilgreindar sem:

Fornleifar teljast hvers kyns mannvistarleifar, á landi, í jörðu, í jökli, sjó eða vatni, sem menn hafa gert eða mannaverk eru á og eru 100 ára og eldri, svo sem:

búsetulandslag, skrudgarðar og kirkjugarðar, byggðaleifar, bæjarstæði og bæjarleifar ásamt tilheyrandi leifum mannvirkja og öskuhauga, húsaleifar hvers kyns, svo sem leifar kirkna, bænhúsa, klaustra, þingstaða og búða, leifar af verbúðum, naustum og verslunarstöðum og byggðaleifar í hellum og skútum, vinnustaðir þar sem aflað var fanga, svo sem leifar af seljum, verstöðvum, bólum, mógröfum, kolagröfum og rauðablæstri, tún- og akurgerði, leifar rétta, áveitumannvirki og aðrar ræktunarminjar, svo og leifar eftir veiðar til sjávar og sveita, vegir og götur, leifar af stíflum, leifar af brúm og öðrum samgöngumannvirkjum, vöð, varir, leifar hafnarmannvirkja og bátalægi, slippir, ferjustaðir, kláfar, vörður og önnur vega- og siglingamerki ásamt kennileitum þeirra, virki og skansar og leifar af öðrum varnarmannvirkjum, þingstaðir, meintir hörgar, hof og vé, brunnar, uppsprettur, álagablettir og aðrir staðir og kennileiti sem tengjast siðum, venjum, þjóðtrú eða þjóðsagnahefð, áletranir, myndir eða önnur verksummerki af manna völdum í hellum eða skútum, á klettum, klöppum eða jarðföstum steinum og minningarmörk í kirkjugörðum, haugar, dysjar og aðrir greftrunarstaðir úr heiðnum eða kristnum sið, skipsflök eða hlutar þeirra.

Fornminjar njóta friðunar nema annað sé ákveðið af Minjastofnun Íslands.

Í 21. grein laga um menningarminjar segir:

fornleifum, sbr. 3. mgr. 3. gr., jafnt þeim sem eru friðlýstar sem þjóðminjar og þeim sem njóta friðunar í krafti aldurs, má enginn, hvorki landeigandi, ábúandi, framkvæmdaraðili né nokkur annar, spilla, granda eða breyta, hylja, laga, aflaga eða flytja úr stað nema með leyfi Minjastofnunar Íslands.

Þetta á við um allar fornleifar, óháð sérstakri friðlýsingu. Friðhelgi fornleifa er ekki háð því að þær séu þekktar eða hafi verið skráðar. Sú skylda hvílir á sveitarfélögum eða framkvæmdaaðilum að gera Minjavernd ríkisins viðvart ef fyrisjáanlegt er að minjar spillist vegna hvers konar framkvæmda eða breyttrar landnotkunar (sjá 12.gr.).

Ef fornminjar sem áður voru ókunnar finnast við framkvæmd verks skal sá sem fyrir því stendur stöðva framkvæmd án tafar. Skal Minjastofnun Íslands láta framkvæma vettvangskonunn umsvifalaust svo skera megi úr um eðli og umfang fundarins. Stofnuninni er skylt að ákveða svo fljótt sem auðið er hvort verki megi fram halda og með hvaða skilmálum. Óheimilt er að halda framkvæmdum áfram nema með skriflegu leyfi Minjastofnunar Íslands (24 gr.).

Eitt af markmiðum fornleifaskráningar er að koma í veg fyrir að minjar verði fyrir skemmdum af gáleysi eða nauðsynjalausum. Fornleifaskráning nýtist við minjavörslu þegar ákveða á verndun á einstökum minjastöðum. Eins kemur hún að miklum notum vegna fyrirhugaðra framkvæmda. Þá er hægt að taka tillit til minjanna við skipulagsgerð og nýta þær í rannsókna eða kynningarskyni. Með fornleifaskráningu má einnig stórlega minnka líkur á að fornleifar komi óvænt í ljós við framkvæmdir sem gæti leitt til tafa á viðkomandi verki.

2.2 Skráning fornleifa

Verkefnanúmeri er úthlutað af Minjastofnun Íslands og svæðið hefur verið merkt inn á vefsíða Minjastofnunar og skýrsla skráð þar sem og minjar sem mældar voru upp. Verkefnið fékk númerið 3173 og þar á eftir eru hlaupandanúmer rannsóknarinnar, dæmi: 3173-001. Þar sem hluti minja hefur verið skráð áður er gamla skráningarnúmerið með þar sem það á við.

3. FRAMKVÆMDARSVÆÐIÐ

3.1 Saga Borg

Borgar er fyrst getið í Hrafn sögu Sveinbjarnarsonar, sem talið er að hafi verið rituð um miðja 13. öld og er þar sagt frá atburðum sem gerðust fáum áratugum fyrr. Að sögn höfundar sögunnar bjó þá á Borg frænka Hrafn á Eyri, Ástríður Gunnarsdóttir. Sá hún til ferða Þorvaldar Vatnsfirðings og manna hans er þeir komu „ofan á heiðarbrún í Arnarfjarðarbotni“ í hinni fyrstu

NV nr. 03-24

aðför þorvaldar að Hrafn og sendi þá son sinn út að Eyri til fundar við hann „að segja honum mannaferð“.¹

„Jarðadýrleiki xii c., og so tíundast 4 tíundum.“² „Frá Dynjanda til Borgar semer 12 Hdr. Jörð er mikið löng bæjarleið, tvær hlíðar beggja megin við Meðalnesið, meira en ein míla að lengd. Hún er ekki slæm jörð. Hennar ókostir eru helst illviðri af suðaustri, austriog norðri á fjarðarbotni. Hún er skógar og útigangsjörð.“³ Sléttað hefur verið yfir bæjarstæðið en ávalur hóll stendur þar sem bærinn stóð áður.

3.2 Fornleifaskráning

Númer: 3173- 001

Eldra númer: Borg ÍS-181571-8-006

Hlutverk: Naust

Tegund: Hleðsla

Staðsetning: 308930 592999

Lengd: 8 m

Breidd: 3 m

Ástand: Gott

Staðhættir: „Innan við árosinn er slétt sandfjara og síðan nes, sem heitir Borgarnes.

Við það sunnanvert var lending, sem nefnd var Narfalending. Ekkert er vitað um nafnið. Þarna hafði verið rutt skarð í fjörugrjótið. Stundum var lent í sandfjörinni

Mynd 2. Naustið í landi Borgar. Tekið í A. Ljósm. MHH

¹ Kjartan Ólafsson. 1999:34

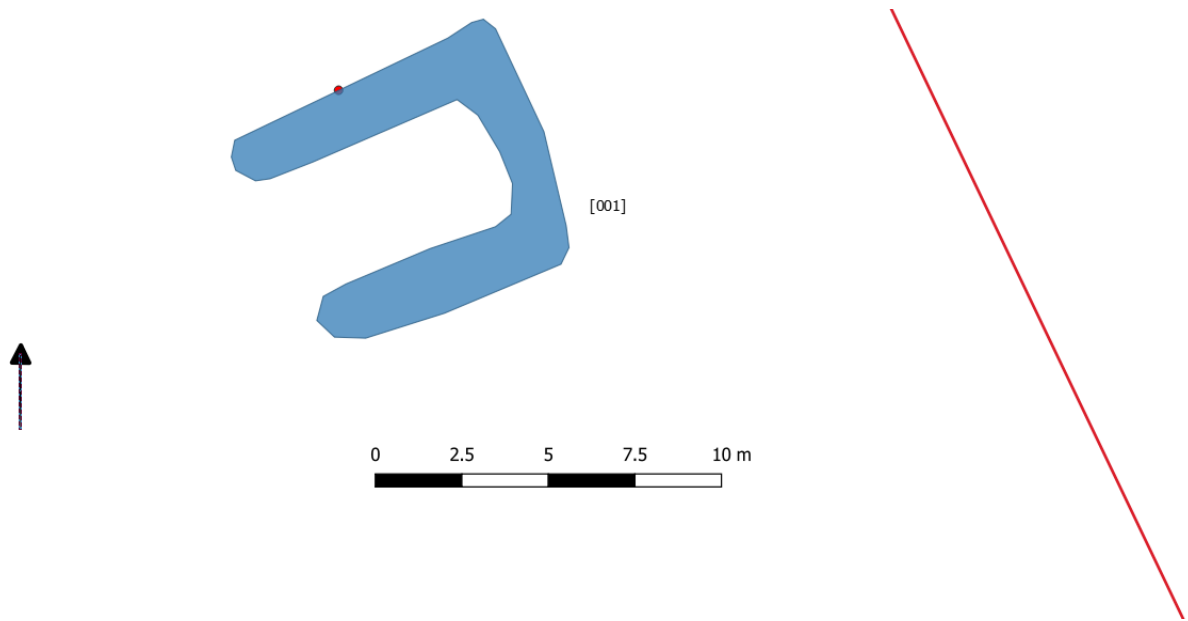
² Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín VII bls 11

³ Sóknarlýsingar Vestfjarða II, 33

NV nr. 03-24

sunnan við nesið. Þar var reist Naust.“⁴Fyrir neðan bæjarstæðið er lítill vogur og í norður krika hans er grjóthlaðið naust (mynd 2).

Minjalýsing: Hleðslur eru um 1 m á þykkt og 1.50 m á hæð. Norðan við það er hugsanlega annað naust en ekki sést móta fyrir neinum hleðslum. Innanmál naustsins er 8x3 m. Naustið er opið til sjávar.

Teikning 1. Innmæling af rúst, strengur er rauður

Númer: 3173-002

Eldra númer Borg ÍS-181571-8-007

Hlutverk: Gata

Staðsetning: 308671 593383

Tegund: Samgöngubót/heimild

Staðhættir „Mörgálar hét blaut rauðamýri, sem lá niður undir götur við sjó og upp undir Kvíarholt. A.G.nefnir Ála en ekki á sama stað, (innar). Ofan við Kvíarholtið var graslaut. Þar voru færirkvíar.“⁵

Minjalýsing: Gömul leið liggur neðan við núverandi veg. Liggur að hluta þar sem strengur er fyrirhugaður.

⁴ Örnefnaskrá Borgar

⁵ Örnefnaskrá Borgar

Hættumat: Mikil hættu. Stengur er áformaður að hluta í veginn engin veruleg röskun á leiðinni vegna strengs

4. Rauðstaðir saga

Rauðsstaðir ÍS-181572-9 "Jarðardýrleiki xii c., og so tíundast 4 tíundum." ⁶"Frá Borg að Rauðstöðum, fyrir hinn norðari fjarðarbotn, er stutt bæjarleið. Sú jörð er 4 Hdr. Að dýrleika, ein bezta jörð áður eftir hundraðahæð, og engin tólf hundraða jörð eins góð engjalslægjum. Tún er þar lítið, á hvert árlega rennur aurskriður, rétt í kring um bæinn. Engjar eru líka töluvert minnkaðar af sömu orsök. Mesta veðrajörð er þar af norðri, svo menn á milli mega sitja inni og geta ei unnið að heyi. Skógur er þar nægur, og móðskaflar á vetrum verða oft sauðkindum að tjóni." ⁷

Rauðsstaðir fóru í eyði árið 1936⁸ en bærinn stóð skammt frá sjó rétt utan við norðurhorn fjarðarbotnsins. Að fornu mati voru Rauðsstaðir 12 hundruð að dýrleika og Skjaldfönn, sem féll undir Rauðsstaði á 16. öld, önnur 12 hundruð (sjá Borg). Á síðustu öld var jörðin hins vegar aðeins metin á fjögur hundruð⁹ og munu landspjöll hafa valdið. Séra Sigurður Jónsson tekur reyndar fram í ritgerð sinni frá árinu 1839 að fyrrum hafi engin tólf hundraða jörð í prestakallinu jafnast á við Rauðsstaði að engjalslægjum og hér hafi verið „ein bestu slægjulönd fram eftir Firðinum“ og „skógarland gott uppi í hlíðum“ Seinna var því trúað að á Rauðstöðum hefði á fyrri tímum verið „tólf karla engi“ og aðeins þrjár jarðir á öllum Vestfjörðum átt þvítílt slægjuland. Árið 1839 voru menn hins vegar farnir „að taka í eftirþanka“ hvort hér væri búandi vegna skriðufalla. Um 1440 voru Rauðsstaðir ein af fjölmörgum jarðeignum Guðmundar ríka Arasonar¹⁰

⁶ Á.M.VII.,11-12.

⁷ Sóknarlýsing Vestfjarða II, 33

⁸ Kjartan Ólafsson, 1999:17.

⁹ JJ 1847, 191.

¹⁰ 6 D.I. IV, 691

4,1 Fornleifaskráning í landi Rauðstaða.

Númer: 3173-003

Hlutverk: Túngarður

Tegund: Garðlag

Staðsetning: 307845 593949

Lengd: 41 m

Breidd: 2 m

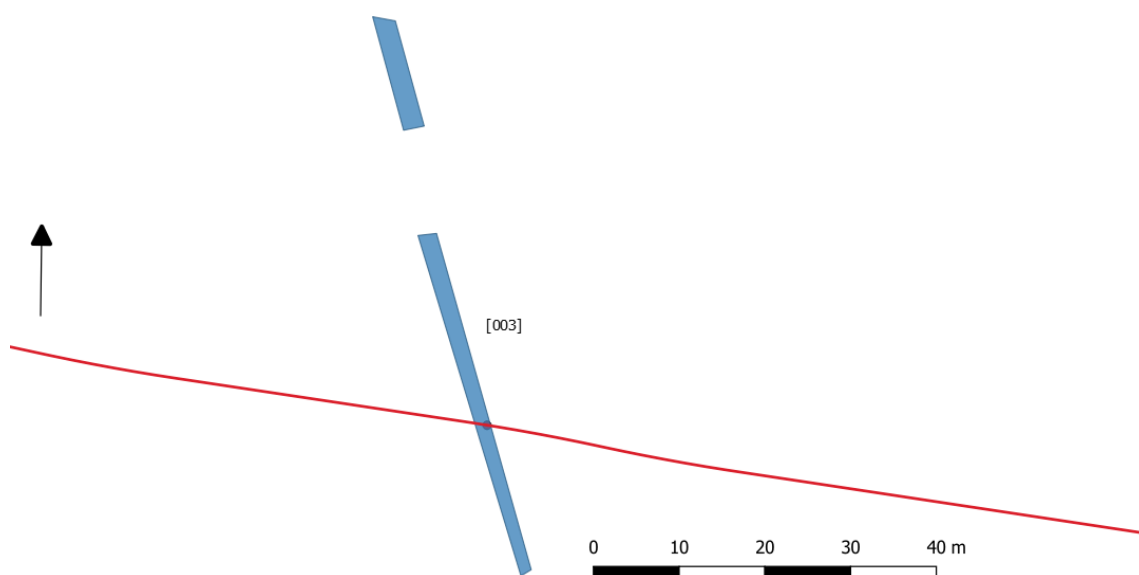
Ástand: Slæmt

Staðhættir: Neðan við þjóðveginn sem liggur út að Hrafnseyri á eyri beint niður af Rauðstöðum er garðlag

Minjalýsing: Garðurinn hefur farið undir veginn og örugglega verið lengri en það sem er eftir af honum er 41 m og er hann um 2 m á breidd.

Mynd 3. Garðurinn neðan við vegina. Loftmynd. Google.

Hættumat: Er nálægt en strengur verður lagður í vegfláa þar sem garðurinn er þegar raskaður

NV nr. 03-24

Númer: 3173-004

Hlutverk: Leið

Tegund: Heimild

Staðhættir: Staðhættir „Grund innan við Ytribakka heitir Sjávargrund. Innst á henni var lending. Innan við hana er klettur, sem nefndur er Rauðsstaðabryggja eða Bryggjuklettur. Innan við hana er vík, sem heitir Merarbót. Vegurinn frá lendingunni heim að túni nefndist Sjávar- eða Sjóarvegur, og venjulega var komið þarna heim að bænum, fremur en *Sneiðingana*.“¹¹

Minjalýsing: Leiðin sést ekki lengur.

Númer: 3173-005

Eldra númer: Rauðsstaðir ÍS-181572-9-005

Sérheiti: Sjóarvegur

Hlutverk: Samgöngubót

Tegund: Heimild

Staðsetning: : 307731 593949

Staðhættir: „Grund innan við Ytribakka heitir Sjávargrund. Innst á henni var lending. Innan við hana er klettur, sem nefndur er Rauðsstaðabryggja eða Bryggjuklettur. Innan við hana er vík, sem heitir Merarbót. Vegurinn frá lendingunni heim að túni nefndist Sjávar- eða Sjóarvegur, og venjulega var komið þarna heim að bænum, fremur en *Sneiðingana*.“¹²

Minjalýsing: Horfið undir veg.

¹¹ Örnefnaskrá Rauðsstaða.

¹² Örnefnaskrá Rauðsstaða.

NV nr. 03-24

Númer: 3173-006

Eldra númer: Rauðsstaðir ÍS-181572-9-025

Hlutverk: Naust

Tegund: Rúst

Staðsetning: 307196 593727

Lengd: 4 m

Breidd: 3 m

Ástand: Sæmilegt

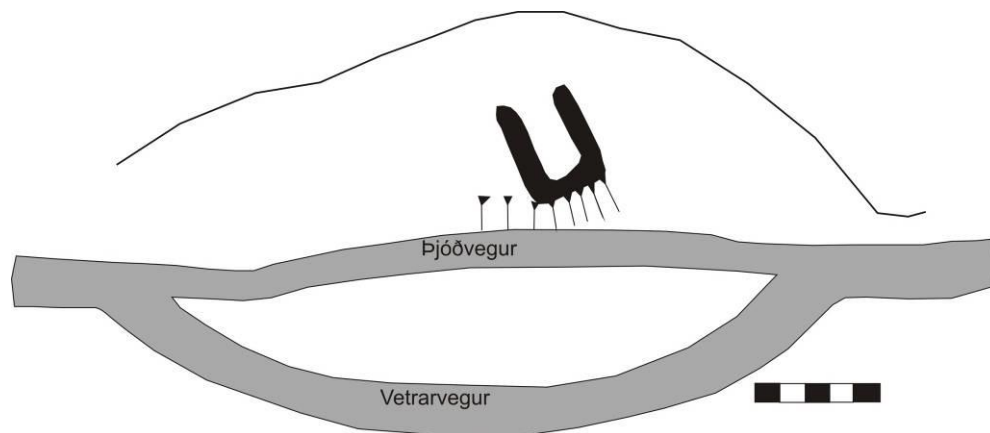
Staðhættir: Staðhættir Við Grjóteyri

rétt við Grjótá er vetrarvegur. Neðan *Mynd 4, Naustið rétt við þjóðveginn og vetrarveginn. Tekið í S. Ljósm. MHH*

þjóðvegarins sjálfs má sjá naust. Naustið er 16 m austur af Grjótá Rauðsstaðamegin

Minjalýsing: Naustið er 2x4 m að stærð og má sjá í hleðslur en annars er Naustið vel gróið.

Teikning 1. Teikning af naustinu

NV nr. 03-24

Númer: 3173-007

Hlutverk: Naust

Tegund: Hleðsla

Staðsetning: 307002 593605

Lengd: 11 m

Breidd: 9 m

Ástand: Slæmt

Staðhættir: Á Grjóteyri vestan við Grjótá, alveg fast við veginn er rúst

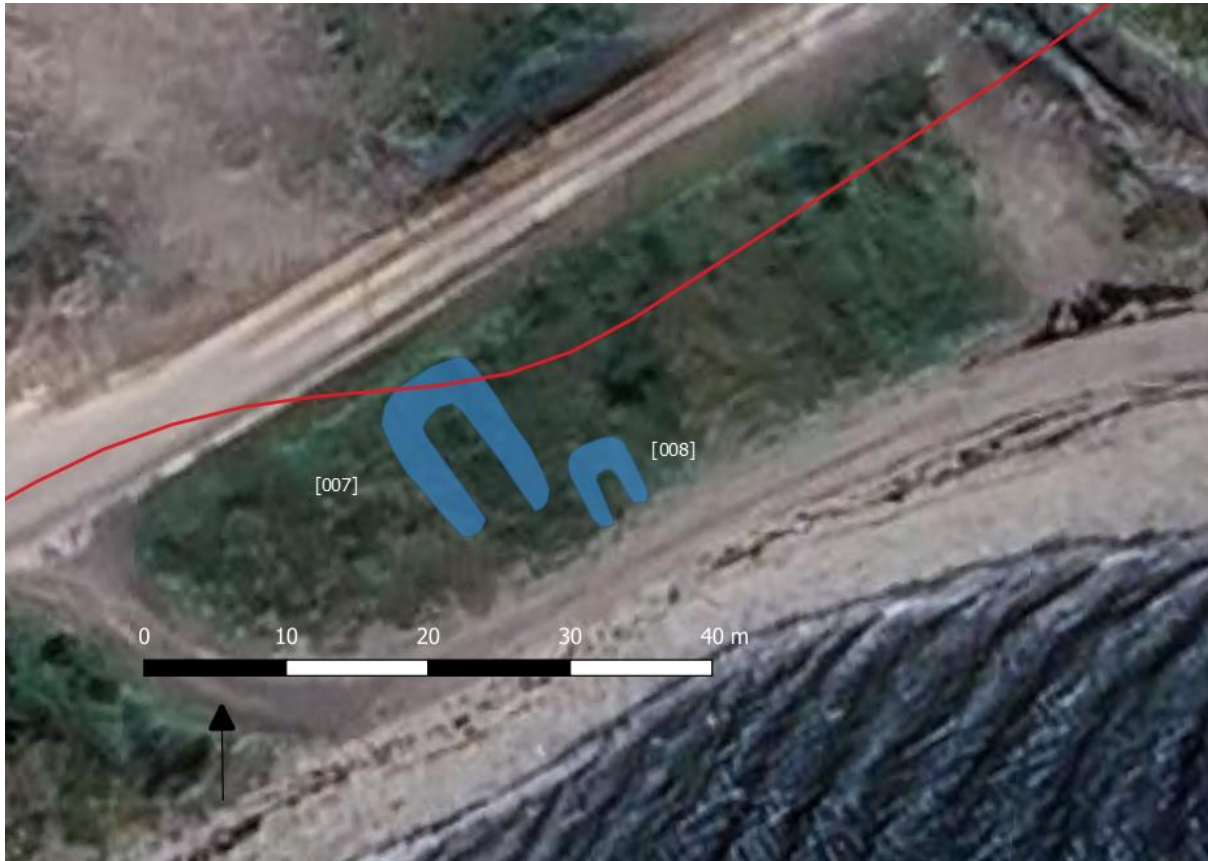
Minjalýsing: Hleðslan sem er mjög ógreinileg og eru veggir breiðir og grónir. Líklega er um að ræða naust enda er rústin alveg við sjóinn og opin til hafs. Utan mál

hennar eru 7 m á breidd og 12 m á lengd. Veggir eru um 30 cm á hæð.

Hættumat: Strengur fer yfir og þarf að hnika til streng að öðrum kosti þarf að fara í viðeigandi mótvægisaðgerðir.

Mynd 5. Naustið á Grjóteyri. Tekið í S. Ljósm. MHH

Mynd 6. Naust [006]og [007] Loftmynd Google.

Númer: 3173-008

Eldra númer:

Hlutverk: Naust

Tegund: Rúst

Staðsetning: 307012 593603

Lengd: 6 m

Breidd: 4 m

Ástand: Mjög slæmt

Staðhættir: Rétt neðan við [007] er annað minna naust alveg við sjóinn

Minjalýsing: Naustið er niðurgrafið með lágum veggjum úr torfi, var fullt af vatni.

Stærð þess er 4x 2 m og veggir um 20 cm á hæð.

Mynd 7. Minna naustið neðan við [007] tekið í S. Ljósm. MHH

5. Hjallkárseyri Saga

Í Landnámu er getið um þælinn Hjallkár sem Ánn Rauðfeldur á Eyri í Arnarfirði gaf frelsi. Bendir það til þess að Hjallkárseyri hafi verið í byggð þegar Landnáma var rituð á 12. öld. Jarðardýrleiki jarðarinnar var að fornu mati 12 hundruð að dýrleika. Í jarðabók Árna og Páls Vítalín sem rituð var í Arnarfirði árið 1710 er greint frá því að skógur jarðarinnar sé þrotinn en hann hafði verið á sjálfri jörðinni og notaður til kolagerðar og eldiviðar. Skógarítak jarðarinnar er við landamerki Rauðsstaða og Borgar og kallast það Hjallkárseyrartúngur en er mjög eytt. Skriður eru til mikils skaða jörðinni og hafa spilt túnun og bænum hætta búinn af miklu grjóthruni. Útræði var frá jörðinni en hafði brugðist í nokkur ár árið 1710¹³Álftamýrarkirkja mun hafa eignast Hjallkárseyri á árunum upp úr 1400, líklega í svartadauða eða mjög skömmu síðar. Kirkjan átti jörðina enn á fyrri hluta síðustu aldar en árið 1901 bjó hér sjálfseignarbóndi. Á 15. öld urðu landsetar kirkjunnar, sem hér bjuggu,

¹³ Á.M.VII., 1213.

NV nr. 03-24

að róa á skipi prestsins á vorin en í byrjun 18. aldar hafði þeirri kvöð verið létt af Réttar til hrísriks í skógarreit kirkjunnar í Arnarfjarðarbotni virðast þeir sem hér bjuggu hafa notið um aldir . Á síðari öldum var nær alltaf einbýli á Hjallkárseyri en hér bjuggu þó tveir bændur árið 1681 og líka 1710.¹⁴

5.1 Fornleifaskráning Hjallkárseyri

Númer: 3173-009

Eldra númer: Hjallkárseyri ÍS-181573-10-001

Hlutverk: Býli/Bæjarstæði

Tegund: Bæjarhóll

Staðsetning: 303753 591765

Staðhættir

110 m frá sjó rétt suður af þjóðveginum um Arnarfjörð er bæjarhóll Hjallkárseyrar. Bærinn hefur staðið á eyri sem ekki er stór. Talið er að gamli bærinn hafi staðið ofarlega á eyrinni þar sem síðasti bærinn, sem fór í eyði árið 1992, stóð (mynd 10).

Mynd 8. Bæjarhóll Hjallkárseyrar. Tekið í N. Ljósm. MHH

Minjalýsing

Leifar frá síðasta bænum sem stóð á Hjallkárseyri til 1992 hafa nú verið rifnar og fjarlægðar. Nokkuð má sjá af rústum útihúsa á og við bæjarhólinn og eru þau hús greinilega nokkuð mis gömul. Vegna lítils pláss á bæjarhólnum er líklegt að mikið af minjum hafi verið fjarlægðar í tímanna rás, við byggingu nýrra húsa, og greinilegt að bæjarhólinn hefur verið sléttaður á einhverjum tíma. Ekki er hægt að sjá mikið af leifum bæja nema þeim húsum sem síðasti ábúandi bjó í. Þó má greina þústir á miðjum bæjarhólnum þar sem greinilega er grjót undir

¹⁴ Kjartan Ólafsson 1999:36

NV nr. 03-24

sverði og líklegt að þarna sé um að ræða byggingar. Bæjarhóllinn er um 100x100 m á stærð og er ekki mjög hár.

Númer: 3173-010

Hlutverk: Óþekkt/naust

Tegund: Rúst

Staðsetning: 306314 593432

Lengd: 19 m

Breidd: 8 m

Ástand: Mjög slæmt

Staðhættir: Um 600 m vestur af Grjóteyri þar sem náma Dýrafjarðagangna var á litlum

Mynd 9. Rúst sem er að öllum líkindum naust. Tekið í S. Ljósm. MHH

Mynd 10 Innmæling á rústinni. Loftmynd. Google.

NV nr. 03-24

grasbala rétt neðan við vegin er rúst af nausti.

Minjalýsing: Naustið er stórt og nær alveg að veginum það er með þykkum veggjum og mjög útflöttum og greinilega gamalt. Veggir eru um 3 m á breidd þar sem þeir eru breiðastir á austurhlið en Naustið er 19 m á lengd og 8 m á breidd. Veggir eru um 40 cm á hæð.

Númer: 3173-011

Sérheiti: Óskarsel

Hlutverk: Býli/Sel

Tegund: Rúst

Staðsetning: 305487 592859

Lengd: 14 m

Breidd: 10 m

Ástand: Slæmt

Staðhættir: Á miðri hliðinni er *Mynd 11. Innmæling á rústinni. Loftmynd. Google.*

Óskarsel en þar byggði „einn fátækur maður“ sér hús, endur fyrir löngu, líklega um 1600 eða snemma á 17. öld, og hafðist þar við í tvö ár, ásamt eiginkonu sinni. Síðan þá hefur enginn sest að í Óskarseli.

Minjalýsing: Nokkrar mjög ógreinilegar rústir eru í Óskarseli, þessi sem hér er lýst er lengst í austur á rústasvæðinu. Rústin er tvö hólfi og er hún 14x 10 m að stærð og veggir eru mjög ógreinilegir en sjást vel á þrívíddarmyndum.

NV nr. 03-24

Númer: 3173-012

Hlutverk: Óþekkt /naust ?

Tegund: Rúst

Staðsetning: 305462 592841

Lengd: 13.5 m

Breidd: 11.5 m

Ástand: Slæmt

Staðhættir: Um 13 metra frá [011] er önnur rúst. Sú rúst er ílöng og er tvö hólf.

Minjalýsing: Rústin er tvö hólf og er hún 13.5x11,5 m. Veggir eru um 50 cm á hæð þar sem þeir eru hæstir. Hólfín eru ílöng og liggja samsíða.

Mynd 12. Rústin við flæðamálið. Gæti verið naust fyrir 2 báta

Mynd 13. Uppmæling á rúst [012] Loftmynd. Google.

NV nr. 03-24

Númer: 3173-013

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Rúst

Staðsetning: 305432 592831

Lengd: 18 m

Breidd: 12 m

Ástand: Slæmt

Staðhættir: Um 17 m vestur af rúst [012] í Óskarseli er þriðja rústin á svæðinu

Minjalýsing: Rústin er 3 hólfi og liggja tvö þeirra samsíða og virðist eitt vera aftan við. Lengd rústar er 18 m og breidd um 12 m. Hæð veggja er um 20 cm.

Mynd 14. Rústin [013] tekið í s. Ljóms, MHH

Mynd 15. Innmæling á rúst [013] Loftmynd. Google.

NV nr. 03-24

Númer: 3173-014

Hlutverk: Naust

Tegund: Rúst

Staðsetning: 305340 592757

Lengd: 18 m

Breidd: 12 m

Ástand: Slæmt

Staðhættir: Um 100 m austur af rústunum á Óskarseli neðan við vegin er naust.

Mynd 16. Innmæling af naustinu. Loftmynd. Google.

Minjalýsing: Naustið er neðan við vegin og nær alveg niður að flæðarmálinu. Naustið er 18 m á lengd og 12 m á breidd og er opið í SA.

Númer: 3173-015

Eldra númer:

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Rústabunga

Staðsetning: 304394 592038

Lengd: 12 m

Breidd: 9 m

Ástand: Mjög slæmt

Mynd 17. Á smá landræmu má greina þúst sem líklega eru rúst af byggingu. Tekið í SV. Ljós. MHH

Staðhættir: Milli Óskarsels og Glúfurár ekki langt frá Örnefninu Ásgrímsseli eru þrjá rústir á lítilli eyri sem líklega ber nafnið Selnes. Í bókinni *Firðir og fólk* segir „Á miðri hlíðinni er Óskarsel en þar byggði „einn fátækur maður“ sér hús, endur fyrir löngu, líklega um 1600 eða snemma á 17. öld, og hafðist þar við í tvö ár, ásamt eiginkonu sinni. Síðan þá hefur enginn sest að í Óskarseli. Nokkru utar er *Ásgrímssel* og gátu menn vísað þar á gamlar seltóttir fyrir fáum áratugum. Þar heitir Selnes við sjóinn en ofan við tóttirnar er besta haglendið á allri hlíðinni. Ásgrímssel er ofan við veginn.

Mynd 18. Uppmæling af rúst [015]
Loftmynd. Google.

Skriðan

mikla utan við þá grasteiga heitir Illaskriða en gilið í fjallinu, ofan við hana, Rauðagil¹⁵ Allar rústirnar eru illgreinanlegar en þeim verður lýst í röð frá austri til vesturs.

Minjalýsing: Erfitt er að greina veggi rústarinnar en greinilega rústabunga er neðan við veginn með smá dæld.

¹⁵ Kjartan Ólafsson 1999:38

NV nr. 03-24

Númer: 3173-016

Eldra númer: Hjallkárseyri ÍS-151873-10-008

Hlutverk: Naust

Tegund: Rúst

Staðsetning: 304363 592032

Lengd: 11 m

Breidd: 8 m

Ástand: Sæmilegt

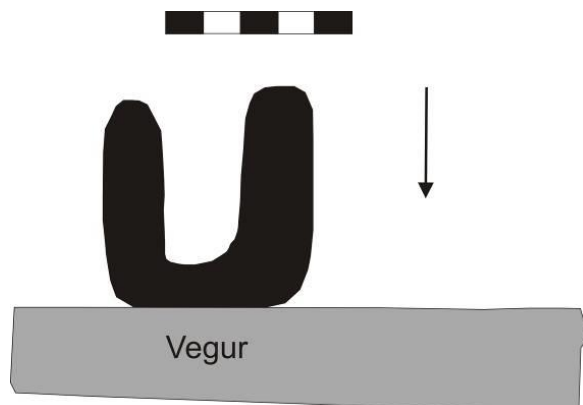

Mynd 19. Naust í landi Hjallkárseyrar. Tekið í SV. Ljósm MHH

Staðhættir: : Milli Óskarsels og Glúfurár ekki

langt frá Örnefninu Ásgrímsseli eru þrjá rústir á lítilli eyri sem líklega ber nafnið Selnes. Í bókinni *Firðir og fólk* segir „Á miðri hlíðinni er Óskarsel en þar byggði „einn fátækur maður“ sér hús, endur fyrir löngu, líklega um 1600 eða snemma á 17. öld, og hafðist þar við í tvö ár, ásamt eiginkonu sinni. Síðan þá hefur enginn sest að í Óskarseli. Nokkru utar er *Ásgrímssel* og gátu menn vísað þar á gamlar seltóttir fyrir fáum áratugum. Þar heitir Selnes við sjóinn en ofan við tóttirnar er besta haglendið á allri hlíðinni. Skriðan mikla utan við þá grasteiga heitir Illaskriða en gilið í fjallinu, ofan við hana, Rauðagil“¹⁶ Allar rústirnar eru illgreinanlegar en þeim verður lýst í röð frá austri til vesturs.

Minjalýsing: Þriðja rústin og sú austasta er greinilegust og má sjá í hleðslur á henni. Rústin er 11 m á lengd og 8 m á breidd. Vegurinn hefur verið lagður yfir hana að hluta þegar hann var gerður. Veggirnir eru mjög útflettir og eru um 3 m á þykkt og sér í grjóti í veggjum

Mynd 20. Teikning af naustinu. Teikn MHH

¹⁶ Kjartan Ólafsson 1999:38

Gljúfurá saga

Eyðibýlið Gljúfrá var að fornu mati 18 hundraða jörð.¹⁷ Á fyrrihluta 15. aldar var Gljúfurá ein hinna mörgu jarða sem Guðmundur ríki Arason átti á Vestfjörðum. Hún var ásamt fleiri jörðum dæmd undir Konung árið 1446¹⁸ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín er Gljúfurá lýst sem 18 hundraða jörð. Bústofn er í meðallagi en hlunnindi eins og skógur til kolagerðar, silungs og selveiði virðast vera að þverra og skriður valda ábúanda vanda en bæjarhús hafa sloppið¹⁹

Á átjándu öld og fyrstu áratugum hinnar nítjándu var oftast tvíbýli á Gljúfrá. Þegar manntal var tekið árið 1762 hafði Ingibjörg Jónsdóttir þó alla jörðina til ábúðar. Eiginmaður hennar og dóttir af fyrri hjónabandi, þau Ívar Jónsson og Ólöf Jónsdóttir, höfðu þá verið dæmd til dauða fyrir sífjaspell en beðið var eftir niðurstöðu hæstaréttar.

Ívar Jónsson og Ólöf Jónsdóttir eru líklega þekktustu ábúendur Gljúfurár eru þau hann var fósturfaðir hennar og átti með henni barn. Þau báru út barnið og voru í kjölfarið tekin af lífi árið 1763. Móðir stúkunnar og eiginkona mannsins Ingibjörg Jónsdóttir bjó áfram á Gljúfurá²⁰ Búið var á Gljúfurá til 1943²¹.

¹⁷ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín VII 13

¹⁸ Kjartan Ólafsson 1999: 40

¹⁹ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín VII 13

²⁰ Kjartan Ólafsson 1999: 40

²¹ Kjartan Ólafsson 1999: 40

Mynd 21. Uppmæling á neðra býlinu á Gljúfurá. Drónamynd GG.

5.2 Fornleifaskráning

Glúfrá

Númer: 3173-017

Eldra númer Gljúfrá ÍS-181574-11-001

Hlutverk: Býli

Tegund: Rústir

Staðsetning: 301709 591977

Mynd 22. Neðra býlið á Gljúfrá. Tekið í S. Ljósm. MHH

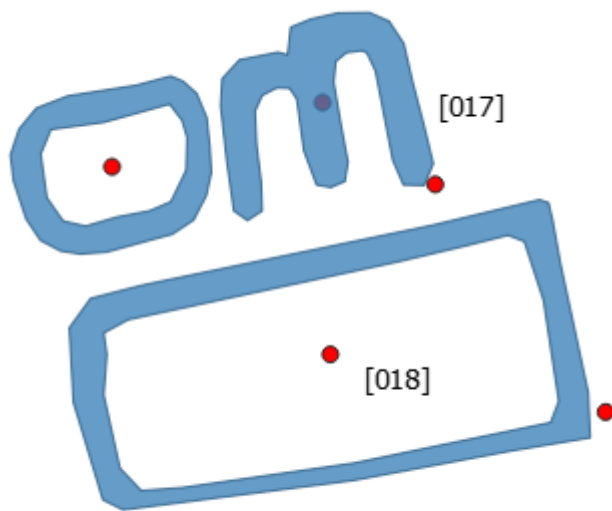
Staðhættir

Rétt fyrir neðan Þjóðveginn vinstra megin við Gljúfurá eru rústir. Líklega er um að ræða annað að þeim tveimur býlum sem vitað var um að höfðu verið á Gljúfrá. Í bók sinni Firðir og fólk segir Kjartan Ólafsson „Á átjándu öld og fyrstu áratugum hinnar nítjándu var oftast tvíbýli á Gljúfrá. Þegar manntal var tekið árið 1762 hafði Ingibjörg Jónsdóttir þó alla jörðina til ábúðar. Eiginmaður hennar og dóttir af fyrra hjónabandi, þau Ívar Jónsson og Ólöf Jónsdóttir, höfðu þá verið dæmd til dauða fyrir sífjaspell en beðið var eftir niðurstöðu hæstaréttar. Hitt býlið á Gljúfrá er fyrir ofna Gljúfráfoss²²

Minjalýsing: Veggir rústarinnar eru áberandi háir eða 1.70 m þar sem þeir eru hæstir. Þrjú rými eru á bænum, eitt er þó töluvert hrúnið en hin standa vel. Utanmál rústarinnar er 16 m á breidd og 8 m á lengd. Fyrir framan rústina má sjá kálgarð[018].

²² Kjartan Ólafsson. 1999:40

NV nr. 03-24

Mynd 23. Kálgarður framan við bæinn. Loftmynd. Google

Númer: 3173-018

Eldra númer Gljúfurá ÍS-181574-11-003

Hlutverk: Garðlag

Tegund: Kálgarður

Staðsetning: 301709 591974

Lengd: 16m

Breidd: 8 m

Ástand: Slæmt

Staðhættir

Rétt fyrir neðan Þjóðveginn vinstra megin við Gljúfurá eru rústir. Telur heimildarmaður, Valdimar Gíslason, að þetta séu rústir fjárhúss og kálgarðs frá Gljúfurá (mynd 23). Minjunum svipar til rústa á bæjarstæði Rauðstaða þar sem kálgarður er fyrir framan bæ en það var nokkuð algengt á 19.öld.

Minjalýsing

NV nr. 03-24

Kálgarðurinn er aðeins um 2 m frá rústinni [017] og er stærð hans 8x16 m. Hæð veggja er um 50 cm.

Númer: 3173-019

Eldra númer Gljúfurá ÍS-181574-11-004

Hlutverk: Garðlag

Tegund: Túngarður

Staðsetning: 301752 591990

Lengd: 81 m

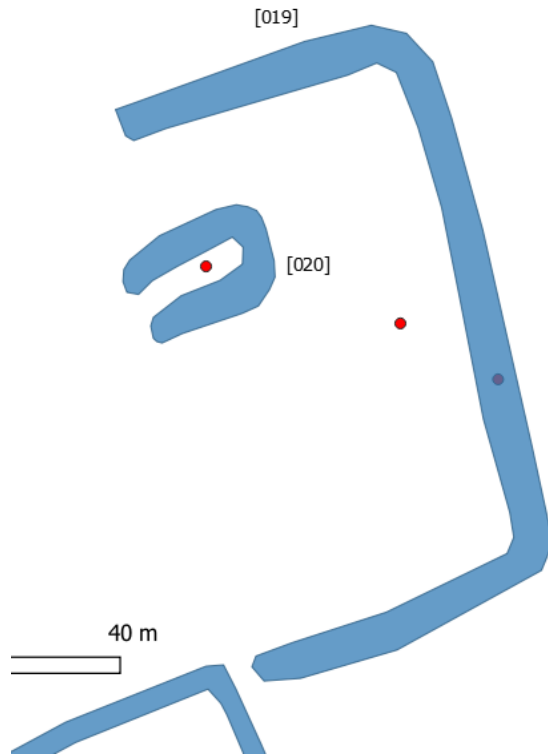
Breidd: 2 m

Ástand: Slæmt

Staðhættir

7 metrar frá streng

Um 30 m austur frá rústinni [017] má sjá hluta af túngarði (Mynd 23).

Mynd 24. Túngarður býlisins. Loftmynd. Google.

Minjalýsing

Garðurinn er líklega er stór hluti garðsins horfinn. Garðurinn er mjög sokkinn og gróinn en þó má enn sjá í grjóti á stöku stað. Garðurinn er 81 m á lengd og er í hálfhring en líklega er vesturhlið hans horfin.

Númer: 3173-020

Hlutverk: Óþekkt/útihús

Tegund: Rúst

Staðsetning: 301735 591974

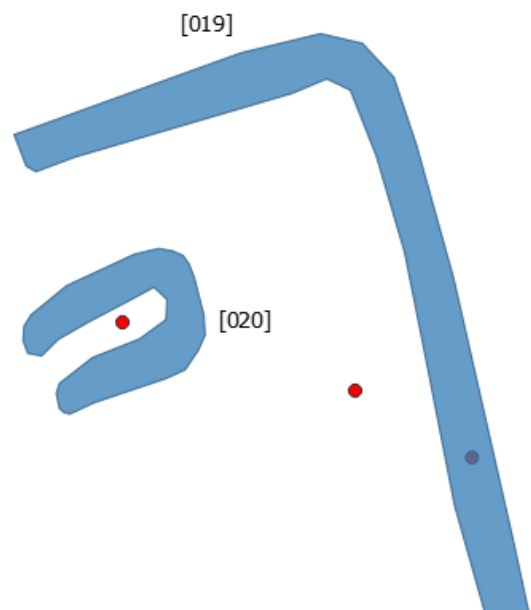
Lengd: 9,5 m

Breidd: 7 m

Ástand: Slæmt

Staðhættir: Innan túngarðs við hliðina á kálgarðinum er lítil rúst og frekar ógreinileg.

Minjalýsing: Rústin er 9,5 m að lengd og 7 m á breidd og er um 20 cm á hæð og er opin til austurs.

Mynd 25. Lítil rúst innan túngarðs. Loftmynd. Google.

Númer: 3173-021

Eldra númer:

Hlutverk: Aðhald

Tegund: Hleðsla

Staðsetning: 301729 591937

Lengd: 15 m

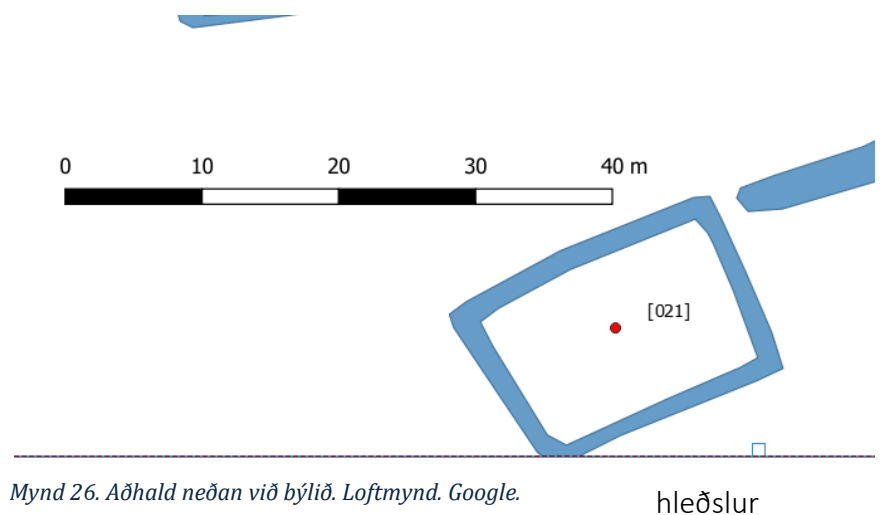
Breidd: 16 m

Ástand: Slæmt

Staðhættir: Nokkru framan við bæinn og alveg við túngarðinn sem hefur afmarkað heimstúnið er má

greina ógreinilega ferkantaða sem líklega hefur verið aðhald jafnvel nátthagi fyrir kindur.

Minjalýsing: Um er að ræða hleðslur sem er 16x15 m að stærð og um 20 cm á hæð. Ferköntuð hleðsla og ekki sér í neina opnun.

Mynd 26. Aðhald neðan við býlið. Loftmynd. Google.

NV nr. 03-24

Númer: 3173-022

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Þúst

Staðsetning: 301777 591986

Lengd: 18 m

Breidd: 12 m

Ástand: Slæmt

Staðhættir: Rétt utan við túngarðinn sem umlykur bæinn er þúst sem er grónari en umhverfið í kring. Þetta gæti beint til að þarna hafi einhvern tímann staðið bygging

Minjalýsing: Þústin er aðeins upphækkuð og vel gróinn og er 18x 12 m að stærð.

6. Karlsstaðir saga

Í öndverðu munu Karlsstaðir hafa byggst úr landi Hrafnseyrar en þeir urðu snemma sjálfstæð bújörð, 12 hundruð að dýrleika að fornu mati. Hennar er fyrst getið í málþaga Hrafnseyrar kirkju frá árinu 1363 en kirkjan átti jörðina allt þar til langt var liðið á nítjándu öldina. Á árunum kringum 1800 bjuggu hér á Karlsstöðum hjónin Hrólfur Þórðarson og Helga Jónsdóttir. Árið 1801 var hann orðinn 73ja ára gamall en Helga kona hans var tuttugu árum yngri. Hafi hjón þessi eignast börn virðast þau ekki hafa komist upp en einn son, Hrólf Hrólfsson, sem fæddist árið 1790 eða því sem næst, eignaðist Hrólfur bóndi fram hjá konu sinni og ólst drengurinn upp hjá föður sínum á Karlsstöðum.²³

Strengurinn liggur við veginn ofan við rústir bæjarins Karlsstaða en hann nær samt ekki að hafa áhrif á þær rústir sem sjást á yfirborði. Líklegt er að eitthvað af minjum hafi farið undir veginn

²³ Kjartan Ólafsson 1999:42

þegar hann var lagður á sínum tíma en þar sem strengur er áformaður í vegfyllingu mun hann ekki hafa áhrif á þær minjar sem kunna að vera þar.

7. Hrafnseyri

Hrafnseyri hefur byggst strax á landnámsöld en þetta hafa fornleifarannsóknir á staðnum staðfest með c14 aldursgreiningum²⁴.

Fyrir á öldum var Eyri við Arnarfjörð, sem nú heitir Hrafnseyri, eitt helsta höfðingjasetur á Vestfjörðum og síðar jafnan talin mesta bújörðin á norðurströnd fjarðarins. Á 15. öld var jörðin virt á eitt hundrað hundraða⁵ en síðar á 60 hundruð, með öllum hjáleigum.⁶ Árið 1710 voru fimm hjáleigur í byggð hér á Hrafnseyri. Elstar þeirra voru Efrihús, er þá voru sögð byggð „fyrir manna minni í heimatúninu“, og að líkindum Neðrihús sem voru út og niður frá heimatúninu. Hinar þrjár voru: Bæli sem byggðist um miðja 17. öld, Rani sem byggðist skömmu fyrir 1670 og Sjávarhús sem reist voru um 1700. Séra Böðvar Bjarnason, er hér var prestur á árunum 1901–1941, hefur gert grein fyrir hvar hjáleigurnar stóðu. Fjórar af þessum hjáleigum voru enn í byggð árið 1753 en eftir 1760 virðast þær aldrei hafa verið fleiri en tvær, Bæli og Rafnseyrarhús sem áður hétu Neðrihús. Árið 1805 bjuggu tveir bændur í Bæli en sú hjáleiga féll í eyði fyrir 1816. Á Rafnseyrarhúsum, sem töldust vera 12 hundruð að dýrleika, var hins vegar búið allt til ársins 1903 og síðan átti þar heima húsfolk í nokkur ár²⁵. Viðfrægastur allra heimamanna á Eyri, fyrir daga Jóns Sigurðssonar, er án efa Hrafn Sveinbjarnarson sem bjó hér á síðari hluta tólftu aldar og í byrjun hinnar þrettándu. Hann var þá mestur höfðingi á Vestfjörðum og lækningar hans rómaðar víða. Hrafn var goðorðsmaður og munu flestir bændur á svæðinu frá Stigahlíð að Vatnsfirði hjá Barðaströnd hafa verið í þingi með honum.²⁶

²⁴ Margrét Hrönn Hallmundsdóttir,

²⁵ Kjartan Ólafsson 1999:44

²⁶ Sturlunga 373.383.384

8. Fornleifaskráning Hrafnseyri

Númer: 3173-023

Hlutverk: Naust

Tegund: Rúst

Staðsetning: 296349 591755

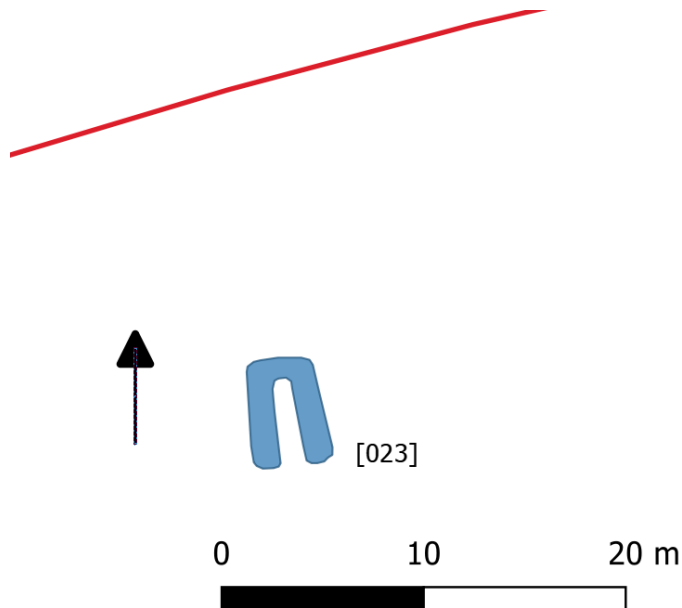
Lengd: 6 m

Breidd: 4,5

Ástand:

Staðhættir: Rétt neðan við þjóðveginn, neðan við austurenda túnsins á Hrafnseyri er, þar sem gamla leiðinn að Hrafnseyri lág um Afglapastíg eru naust.

Minjalýsing: Naustið er mjög ógreinilegt og mikill vatnsagi undan veginum þarna sem hefur gert djúpar rákir sem líkjast fleiri hólfum við hliðanna.

Númer: 3173-024

Hlutverk: Óþekkt/fjárborg/ hlað

Tegund: Þúst/heimild

Staðsetning: 295372 591762

Lengd: 10 m

Breidd: 10 m

Ástand: horfið

Staðhættir: Um 14 metra frá naustunum við Afglapastíg til austurs er mjög græn þúst. Á elstu loftmyndum frá Hrafnseyri frá því um síðari heimsstyrjöld sést það þar hefur verið hringlaga rúst sem mögulega hefur haft hlið.

Minjalýsing: Hugsanlega hefur þetta verið fjárborg, hringlag fjárborgir eru algengar á

Mynd 28. Hringlaga rúst líklega fjárborg eða hlað má sjá á loftmynd sem tekin var 1954 en er hofið með öllu í dag. Loftmynd Landmælingar.

NV nr. 03-24

Vestfjörðum og kallast þar Hlað. Þústin sem er líka hringlaga er mjög græn sem bendir til þess að mikil næring sé í jarðvegi sem styður að um fjárborg hafi verið að ræða. Þústin er 10x10 í þvermál og á ljósmynd virðist vera timbur hlið til austurs.

Númer: 3173-025

Sérheiti: Afglapastígur

Hlutverk: Leið

Tegund: Samgöngubót

Staðsetning: 296432 591784

Lengd: 219 m

Breidd: 1-2 m

Ástand: Slæmt á köflum

Staðhættir: Böðvar Bjarnason prestur á Hrafnseyri segir svo frá „ Kippkorn fyrir utan Arnarbæli gengur lítill eyri fram í sjóinn. Hún heitir Fagureyri. Rétt fram af henni er lítið sker sem heitir Fagurbjarnarsker. Vegurinn eftir Hrafnseyrarhlíð liggur meðfram sjónum. Kippkorn fyrir utan Fagurreyri liggur heimreiðargata að Hrafnseyri sniðhalt upp bakkann. Heitir sú sniðgata Afglapastígur. Sagt er að þar hafi í fornöld verið drepinn þræll, sem Afglapi var nefndur. Önnur daga segir, að þegar

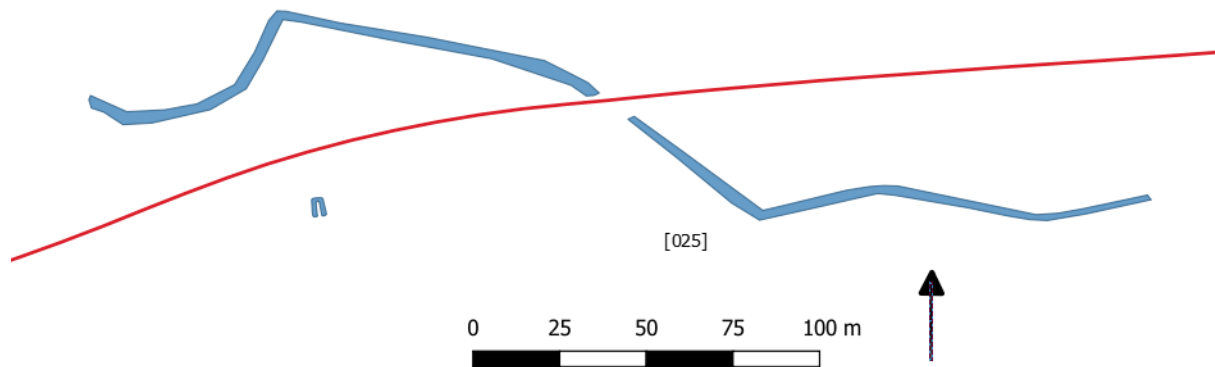
Mynd 29. Gata sem lág með sjó og að Hrafnseyri og var kölluð Afglapastígur og er enn greinileg.

Þorvaldur Vatnsfirðingur fór að Hrafn Sveinbjarnarsyni, hafi piltur verið sendur frá Hjallklárseyri til Hrafnseyrar til þess að segja frá för Þorvalds. Hafi Þorvaldur og menn hans sótt förin fast og náð piltinum í Afglapastígnum og drepði hann þar, Nafn pilsins er ekki getið.²⁷

²⁷ Böðvar Bjarnason 1961:14

NV nr. 03-24

Minjalýsing: Stígurinn er greinilegur og liggur meðfram sjónum og er að koma upp að Hrafnseyri þar sem hann er rofin af núverandi vegi.

Númer: 3173-026

Sérheiti: Sjávarhús

Hlutverk: Býli

Tegund: Heimild

Staðsetning: 296023 591623

Ástand: Horfið ?

Staðhættir: Í heimild sem má finna hjá Örnefnastofnun og er ljósrit af grein í bók skrifaðri af Böðvari Guðmundsyni árið 1961 [nafn vantar] segir „Sigurður Hallson hefur leyft að byggja Sjávarhús, Hallur faðir hans Rana og Bæli. Efrihús og neðrihús hafa sennilega verið byggð í embættistíð Jóns Erlendssonar [...] *Sjávarhús* voru á tanganum rétt fyrir utan báranautin við sjóinn. Sjást þar leifar af húsarústum. Hjáleigur þessari fylgdi um skeið svonefnd Undirtún. Á tanga þessum eru nú geymsluhús og má setja þar inn bát Hjáleigur þessar eru nú allar lagðar niður, Rani Efrihús og Sjávarhús voru lögð niður í tíð séra Hallgríms Jónssonar, Bæli í tíð Jóns Sigurðssonar og Neðrihús (Hrafnseyrarhús) árið

Mynd 30. Gamalt örnefnakort á loftmynd sem til er á Hrafnseyri. Sýnir rúst sem líklega er staðsett á þeim stað er hjáleigan Sjávarhús stóð.

1910 í tíð Séra Böðvars Bjarnasonar²⁸ Í jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vítalín er sagt um Sjávarhús þau séu fimmta hjáleiga byggð við sjóinn fyrir 10 eða 11 árum [þá um 1700] Landskuld er 1 vætt af fiski heim til staðarins. Býlið hefur eina kú tvær ær og eitt lamb.²⁹

Minjalýsing: Sjávarhús hafa líklega verið þar sem endi flugbrautar er í dag og þær leifar sem hafa verið þar hafa horfið við þær framkvæmdir. Ein rústabunga gæti þó verði umrædd rúst sem Böðvar fjallar um en hinar hafa horfið undir flugvöll og veg.

²⁸ Böðvar Bjarnason 1961:76

²⁹ Árni Magnússon, Páll Vítalín 1940:18

Númer: 3173-027

Hlutverk: Naust

Tegund: Rústir

Staðsetning: 296085 591663

Lengd: 10 m

Breidd: 18 m

Ástand: Sæmilegt

Staðhættir: „Sjávarhús voru á tanganum rétt fyrir utan bátanaustin við sjóinn. Sjást þar leifar af húsarustum. Hjáleigur þessari fylgdi um skeið svonefnd

Mynd 31. Skjaskot af stuttmynd í eigu Kvikmyndasafns Íslands sem sýnir Naustið árið 1944 og er þá orðið illa farið en enn undir þaki.

Undirtún. Á tanga þessum eru nú geymsluhús og ná setja þar inn bát³⁰.

Rétt fyrir neðan túnið á Hrafnseyri og neðan við veginn en alveg fast við hann eru rústir af naustum. Naustin eru fjögur og liggja saman. Hægt er að greina fjögur hólfa. Þar sem veggir eru samnýttir á milli hólfa eru þau skráð á eitt númer. Á loftmynd þar sem örnefni hafa verið skráð inn frá 1961 og má finna á Hrafnseyri má sjá að eitt hólfið (það vestasta) hefur verið undir þaki 1961 og líklega enn í notkun þá.

Minjalýsing: Naustin liggja samsíða og eru fjögur. Breidd þeirra er 18 m og lengd 10 m. Veggir eru grónir og eru um 50 cm þar sem þeir eru hæstir. Ljósmynd er til frá byrjun 20 aldar [mynd 31] sem sýnir báta í þessum naustum. Í einu þeirra má sjá staur þar sem hefur verið spil til að draga báta upp.

³⁰ Böðvar Bjarnason 1961:76

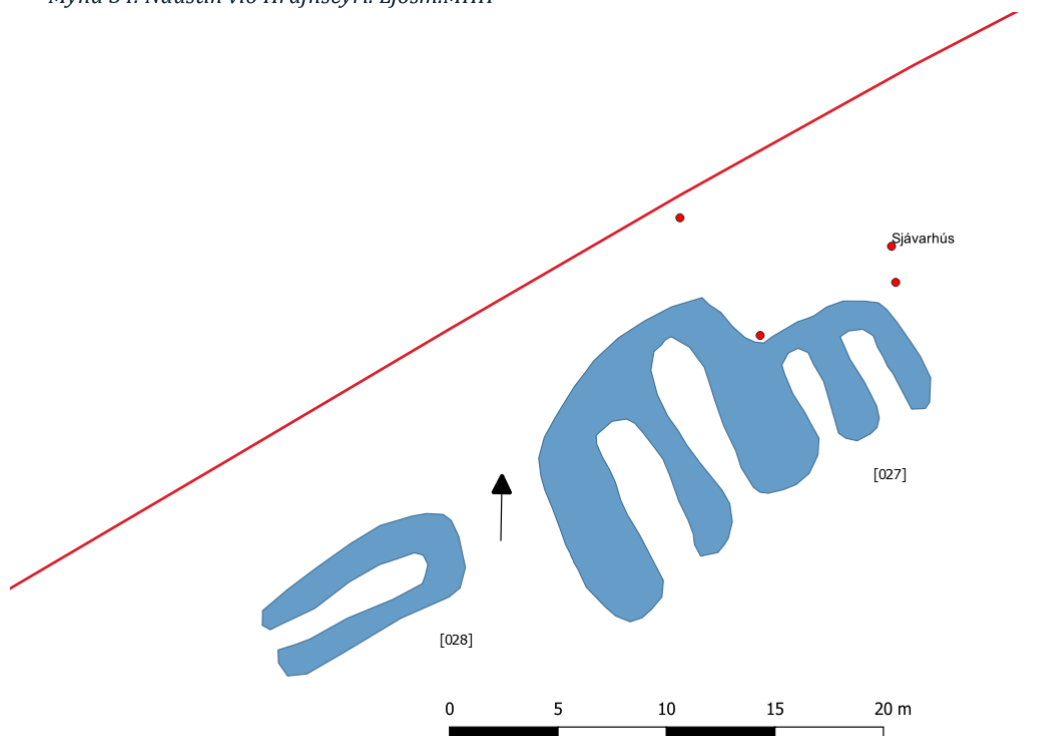
Mynd 32 Naustið 2024 sama naust og sést á mynd hér að neðan.

Mynd 33. Naustið árið 1944 sjáskot af stuttmynd í eigu Kvikmyndasafns Íslands

Mynd 34. Naustin við Hrafnseyri. Ljósm.MHH

Teikning/innmæling 1 Naust og rúst neðan við Hrafnseyri.

Númer: 3173-028

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Rúst

Staðsetning: 296064 591650

Lengd: 13 m

Breidd: 7m

Ástand: Slæmt

Staðhættir: Við hlið

naustanna má sjá rúst á

ljósmynd frá 20. aldar. Rústin

snýr langsum við ströndina

ólíkt naustunum sem eru

með op fram. Mögulega eru

þetta rústir sem Böðvar Guðmundsson lýsir „„Sjávarhús voru á tanganum rétt fyrir utan bátanaustin við sjóinn. Sjást þar leifar af *húsarústum*. Hjáleigur þessari fylgdi um skeið svonefnd Undirtún. Á tanga þessum eru nú geymsluhús og má setja þar inn bát“³¹.

Minjalýsing: Í dag eru þessar rústir greinilegar sem grænn rústahóll rétt við veginn. Aðeins ef vel er að gáð má sjá dæld á milli veggja. Rústin en um 13 m á lengd og 7 m á breidd. Sjávarhús eru merkt inn á kort Herforingjaráðs frá 1913 á þessum stað.

Mynd 35. Líklega síðustu leifar af húsum sem tilheyrðu hjáleigunni Sjávarhúsum. Þarna sjást í rauðum hring Naustin [027] sjást vel en eru á sjötta áratug orðin þaklaus. Ljósmynd úr einkasafni.

³¹ Böðvar Bjarnason 1961:76

Mynd 36. Sama þúst og sést á mynd 34 og er líklega leifar af húsum frá Sjávarhúsum. Tekið í Austur ljósm. MHH

NV nr. 03-24

Númer: 3173-029

Hlutverk: Naust/ geymsla

Tegund: Rúst

Staðsetning: 296032 591629

Lengd: 12 m

Breidd: 5 m

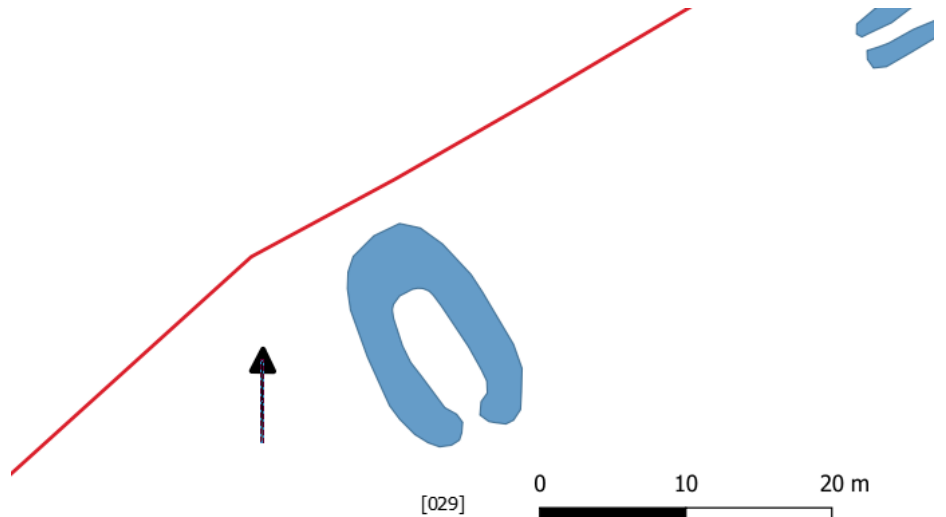
Ástand: Slæmt

Staðhættir: Í fjörunni neðan við Hrafnseyri fast neðan við veginn eru rúst. Í heimild frá 1961 sem Böðvar

Mynd 37. Hús eða naust sem var vestast og er í dag gróinn rústahóll, Myndin er úr einkasafni.

Guðmundsson prestur á Hrafnseyri skrifar segir „Sjávarhús voru á tanganum rétt fyrir utan bátanaustin við sjóinn. Sjást þar leifar af húsarústum. Hjáleigur þessari fylgdi um skeið svonefnd Undirtún. Á tanga þessum eru nú geymsluhús og má setja þar inn bát“³². Hægt er að sjá þetta hús á ljósmynd frá byrjun 20. aldar og þar er húsið undir þaki og greinilega í notkun og við hlið þess liggur bátur [mynd „“]. Einnig má sjá á loftmynd frá 1961 þetta hús sem þá er undir þaki.

Teikning/innmæling 2. Rúst líklega naust sem er á þeim stað sem Sjávarhús hafa líklega staðið.

³² Böðvar Bjarnason 1961:76

NV nr. 03-24

Minjalýsing: Í dag er aðeins eftir mjög gróinn rúst af þessu húsi niður við sjóinn. Rústin er mjög græn og stendur á þykkum hól sem gæti bent til þess að minjar séu undir þessu síðasta húsi.

Rústin er 1

2 m á lengd og er 5 m á breidd.

Mynd 38. Húsið sést fjærst á myndinni og er enn undir þaki á sjötta áratug síðustu aldar en er gróin þúst í dag. Ljósmyndin er úr einkasafni.

9. Landtaka strengs við Haganes

Strengurinn kemur á land úr sjó við Haganes og verður lagður ofan við veg. Þrjár minjar voru skráðar á þeirri leið. Það voru 3-5 mógrafir, leiði yfir hesta sem steipt var yfir og leiðið líklega minningarmark að ræða

Mynd 39. Haganes sést ofarlega á myndinni og hlíðin þar sem hann liggur. Ljósm. MHH

10. Saga Hóls við Bíldudal

Fyrstu heimildir sem koma fram um jörðina Litlu Eyri eru frá árinu 1569 er jarðirnar Litla Eyri og Hóll eru seldar með öllum gögnum og gæðum sem fylgt hafa að fornu og nýju. Hjáleigur Hóls voru bæirnir Hólakot, Hjallhóll og Hólshús en hjáleiga Litlu Eyrar var Litlueyrarhús. Í jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín sem gerð var á Bíldudal um 1710 segir að Litla Eyri hafi fyrrum verið hjáleiga frá Hóli, í Jarðabókinni eru skráðar tvær hjáleigur frá Litlu Eyri, Litlueyrarhús sem áður hefur verið nefnd og svo tómthús sem stóð niður á Bíldudalseyri við hlið verslunarinnar og var kallað Búðeyri. Á Bíldudal var ein af höfnum einokunarverslunar en ýmislegt bendir til þess að áður hafi þýskir kaupmenn stundað þar verslun. Þegar verslunin var gefin frjáls á 18. öld komst Bíldudalsverslun í hendur einkaaðila og fyrstur eftir að einokun var aflétt var Ólafur Thorlacius og var hann einn umsvífamesti kaupmaður landsins. Bænhús mun hafa verið á Hóli en var lagt af árið um 1674. Á túninu á Hóli austan við bæjarhúsin er örnefnið Bænhúsflöt en þar sást móta fyrir grunnfleti bænhústóftarinnar um 1950 en hvarf við túnasléttun. Talið er að verslun hafi verið stunduð á Bíldudal lengi og hafi einkum enskir og þýskir kaupmenn verslað þar fyrr á öldum en verslun fór þá aðallega fram í skipum. Fyrsta heimildin um danska verslun á Bíldudal er kæra sem lögð var fram á verslunina á Hvestupingi árið 1615. Snemma á 19. öld stóðu myndarleg verslunarhús á Bíldudal "hin myndarlegustu sem Ebenezer Henderson kvaðst hafa séð á landinu á ferðum sínum 1814-1815". Þau voru rifin fyrir 1880 en í lok aldarinnar reisti Pétur Thorsteinsson meðal annars verslunar- og íbúðarhús sem var talið ein glæsilegasta bygging sinnar gerðar á landinu, búið ýmsum nútímaþægindum svo sem rennandi vatni og frárennsli. Þegar Pétur keypti verslunina á Bíldudal 1880 var þar aðeins eitt íbúðarhús og nokkrir kofar auk húsa verslunarinnar, en næstu áratugi átti sér stað mikil uppbygging. Þegar Pétur kom á Bíldudal árið 1879 var byggð nær eingöngu á þeim bæjum sem voru í dalnum og aðeins voru þrjú hús á svæðinu sem bærinn byggðist síðar á. Hóf Pétur að kaupa skip og var byggð hafskipabryggja stuttu síðar og fjölgaði fólki á Bíldudal ört eftir það og fluttist þangað úr öllum landsfjórðungum. Nýtt verslunarhús var reist og hinn svonefndi Langiskúr sem var lengsta hús á Íslandi og notað undir saltfisk. Einnig risu bakarí, smiðja og kirkja. Vegur var lagður frá kaптúninu og að Litlu Eyri. Mikill umsvif voru á Bíldudal á fyrrihluta tuttugustu aldar en fór að dragast saman á síðari hluta tuttugustu aldar.

11. Saga Litlu Eyri á Bíldudal

Fyrstu heimildir sem koma fram um jörðina Litlu Eyri eru frá á11rinu 1569 er jarðirnar Litla Eyri og Hóll eru seldar með öllum gögnum og gæðum sem fylgt hafa að fornu og nýju.³³ Hjáleigur Hóls voru bæirnir Hólakot, Hjallhóll og Hólshús en hjáleiga Litlu Eyrar var Litlueyrarhús.³⁴ Í jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín sem gerð var á Bíldudal um 1710 segir að Litla Eyri hafi fyrrum verið hjáleiga frá Hóli, í Jarðabókinni eru skráðar tvær hjáleigur frá Litlu Eyri, Litlueyrarhús sem áður hefur verið nefnd og svo tómthús sem stóð niður á Bíldudalseyri við hlið verslunarinnar og var kallað Búðeyri.³⁵

Á Bíldudal var ein af höfnum einokunarverslunar en ýmislegt bendir til þess að áður hafi þýskir kaupmenn stundað þar verslun. Þegar verslunin var gefin frjáls á 18. öld komst Bíldudalsverslun í hendur einkaaðila og fyrstur eftir að einokun var aflétt var Ólafur Thorlacius og var hann einn umsvifamesti kaupmaður landsins.³⁶

Bænhús mun hafa verið á Hóli en var lagt af árið um 1674.³⁷ Á túninu á Hóli austan við bæjarhúsin er örnefnið Bænhúsflöt en þar sást móta fyrir grunnfleti bænhústóftarinnar um 1950 en hvarf við túnasléttun.³⁸

Talið er að verslun hafi verið stunduð á Bíldudal lengi og hafi einkum enskir og þýskir kaupmenn verslað þar fyrr á öldum en verslun fór þá aðallega fram í skipum. Fyrsta heimildin um danska verslun á Bíldudal er kæra sem lögð var fram á verslunina á Hvestuþingi árið 1615.³⁹

Snemma á 19. öld stóðu myndarleg verslunarhús á Bíldudal *“hin myndarlegustu sem Ebenezer Henderson kvaðst hafa séð á landinu á ferðum sínum 1814-1815”*. Þau voru rifin fyrir 1880 en í lok aldarinnar reisti Pétur Thorsteinsson meðal annars verslunar- og íbúðarhús sem var talið ein glæsilegasta bygging sinnar gerðar á landinu, búið ýmsum nútímaþægindum svo sem rennandi vatni og frárennsli. Þegar Pétur keypti verslunina á Bíldudal 1880 var þar aðeins eitt íbúðarhús og nokkrir kofar auk húsa verslunarinnar, en næstu áratugi átti sér stað mikil uppbygging. Þegar Pétur kom á Bíldudal árið 1879 var byggð nær eingöngu á þeim bæjum sem voru í dalnum og aðeins voru þrjú hús á svæðinu sem bærinn byggðist síðar á. Hóf Pétur að

³³ *Diplomatarium Islandicum*. Íslenzkt fornbréfasafn. 15 bind.i 1947-50, bls 327

³⁴ Ingvaldur Nikurlásson 2001,bls 44

³⁵ Árni Magnússon og Páll Vídalín. 1938, bls. 378.

³⁶ Sólrún Geirsdóttir, 2000, bls 3.

³⁷ Árni Magnússon og Páll Vídalín. 1938, bls. 376

³⁸ Ingvaldur Nikurlásson 2001,bls 45

³⁹ Ingvaldur Nikurlásson 2001,bls 45

NV nr. 03-24

kaupa skip og var byggð hafskipabryggja stuttu síðar og fjölgaði fólki á Bíldudal ört eftir það og fluttist þangað úr öllum landsfjórðungum. Nýtt verslunarhús var reist og hinn svonefndi Langiskúr sem var lengsta hús á Íslandi og notað undir saltfisk. Einnig risu bakarí, smiðja og kirkja. Vegur var lagður frá kaптúninu og að Litlu Eyri.⁴⁰ Mikil umsvif voru á Bíldudal á fyrrihluta tuttugustu aldar en fór að dragast saman á síðari hluta tuttugustu aldar.

12. Minjar í landi Litlu Eyrar og Hóls

Númer: 3173-030

Hlutverk: Mógrafir

Tegund: Náma

Staðsetning: 288224,582593

Ástand: Sæmilegt

Staðhættir: Um 275 m vestur af kirkjugarðinum á Bíldudal norðanmegin við Litlueyrará eru 4-5 mógrafir.

Minjalýsing: Grafirnar eru þrjár og eru um 10 m á lengd og 3-5 m á breidd. Þær eru vel grónar og eru á bakkanum norðan við áнна þar sem strengurinn mun liggja.

Númer: 3173-031

Hlutverk: Vegur

Tegund: Samgöngubót

Staðsetning: 288877 588308

Lengd: 1.4 km

Breidd: 5 m

Ástand: Slæmt

Staðhættir: Um 30 m ofna (í austur) við núverandi þjóðveg sér móta fyrir gamalli leið, líklega gömlu þjóðleiðinni.

Minjalýsing: Hægt er að greina leiðina á loftmyndum frá botni Bíldudalsvogs og út að Haganesi. Strengurinn er um 8 metra ofan við leiðina.

⁴⁰ Hafliði Magnússon [útgáfuár vantar] bls, 26-27

NV nr. 03-24

Númer: 3173-032

Hlutverk: Gröf

Tegund: Legstaður

Staðsetning: 288526 582778

Lengd: 3 m

Breidd: 2 m

Ástand: Slæmt

Staðhættir: Að sögn heimildarmanns Finnbjörns Bjarnasonar, var rétt ofan við gömlu brúnna yfir Litlueyrará í botni Bíldudalsvogs leiði hesta. Hafði eigandi heygt hesta þarna og steipt plötu yfir. Platan sést á loftmynd frá 1958.

Minjalýsing: Í dag sést móta fyrir kassanum en platan er yfirgróin. Strengurinn er um 4 m ofan við gröfuna. Ekki er alveg ljóst hversu gömul hún er, líklega alveg á mörkum þess að vera fornleif. Lagt er til að merkja hana.

Mynd 40. Mógrafirnar sem eru við Litlueyrará. Loftmynd google.

13. NIÐURSTÖÐUR

Strengurinn (MJ2)sem leggja á frá Mjólkárirkjun fer í vegi að Hrafnseyri og þar út í sjó og kemur á land á Haganesi hinum megin í Arnarfirði. Strengurinn liggur að mestu í veginum. Þó nokkuð af minjum sé mjög nærri vegi þá sleppa þær ef strengurinn er hafður í veginum. Flestar minjar sem skráðar voru eru naust eða alls 10.

Það er álit skýrsluhöfundar að þó að minjar séu nærri og eðlilegt vinnulag væri að gera í þær könnunarskurði sökum nálægðar við streng, ætti að vera hægt að leggja strenginn á þess að minjar verði fyrir skemmdum þrátt fyrir nálægð. Könnunarskurðir valda skemmdum á minjum og er betra að hafa þær heilar og mjög nærri streng en skornar af könnunarskurðum.

Mjög mikilvægt er hins vegar að merkja minjar vel og að fornleifafræðingur hafi eftirlit með minjum á framkvæmdartíma og sé viðstaddur þegar strengur er lagður við Hrafnseyri. Með þessu ætti að vera hægt að koma í veg fyrir að minjar skemmist við lagningu strengs.

Lagt er til að leyfi verði gefið til að rjúfa garð neðan við Rauðstaði [003] er sá garður er þegar horfin mikið undir veg. Naust [007] fer undir streng. *Lagt er til að strengur verði færður þar upp í veg að örðum kosti er lagt til að gera könnunarskurð.*

Strengurinn kemur upp á Haganesi en er meira en 15 m frá þeim rústum sem þar eru. Síðan liggur hann ofan við veg og engar minjar fundust þar nema gömul leið [031]sem liggur þar nærri og 3 mógrafir [030] og er lagt til að leyfi verði gefið til að fara yfir mógrafirnar.

Lagt er til að leiði sem gert var yfir hesta [032] sem er 4 m frá streng verði merkt til að forða því frá skemmdum. Ef fornleifafræðingur merkir minjar og hefur eftirlit með framkvæmdum sérstaklega við Hrafnseyri ætti að vera hægt að koma í veg fyrir að skemmdir verði á minjum. Hnika verður til streng frá nausti númer [007] Framkvæmdaraðli þarf að sækja um leyfi til röskunar á minjum [002]Leið[003] túngarður [030] mógrafir til Minjastofnunar

14. Tillögur af mótvægisáðgerðum

Númer minja	Staðsetning	Tegund	Hættumat	Hætta vegna	Tillaga að mótvægisáðgerð
3173-001	308930 592999	Naust	Lítill hætta	Inn á röskunarsvæði 10 m frá streng	Engar
3173-002	308671 593383	Leið	Mikil hætta	Fer að hluta yfir	Leyfi til röskunar
3173-003	307845 593949	Túngarður	Mikil hætta	Inn á röskunarsvæði. Strengur fer yfir	Leyfi til röskunar
3173-004	307694 593908	Heimild/bryggja	Lítill hætta	Inn á röskunarsvæði	Engar
3173-005	307731 593949	Vegur	Hætta	Inn á röskunarsvæði	Horfið
3173-006	307196 593727	Naust	Hætta	Inn á röskunarsvæði. 5 m frá streng	Merkja þarf minjar
3173-007	307002 593605	Naust	Mikil hætta	Strengur fer yfir rúst	Athuga þarf eðli og umfang eða hnika streng frá
3173-008	307012 593603	Naust	Hætta	Inn á röskunarsvæði	Engar
3173-009	303753 591765	Býli	Hætta	Inn á röskunarsvæði	Athuga þarf eðli og umfang
3173-0010	306314 593432	Naust	Hætta	Inn á röskunarsvæði. 3.5 m frá streng	Merkja þarf minjar
3173-011	305487 592859	Býli	Hætta	Inn á röskunarsvæði. 7 m frá streng	Merkja þarf minjar
3173-012	305462 592841	Naust	Hætta	Inn á röskunarsvæði. 8 m frá streng	Merkja þarf minjar
3173-013	305432 592831	Útihús/rúst/	Mikil hætta	Inn á röskunarsvæði, 2 m frá streng	Merkja þarf minjar
3173-014	305340 592757	Naust	Hætta	Inn á röskunarsvæði, 8 m frá streng	Merkja þarf minjar
3173-015	304394 592038	Óþekkt/ þúst	Hætta	Inn á röskunarsvæði, 5 m frá streng	Merkja þarf minjar
3173-016	304363 592032	Naust	Hætta	Inn á röskunarsvæði, 5 m frá streng	Merkja þarf minjar
3173-017	301709 591977	Býli	Hætta	Inn á röskunarsvæði,	Merkja þarf minjar

NV nr. 03-24

3173-018	301709 591974	kálgarður	Lítil hætta	Inn á röskunarsvæði,	Merkja þarf minjar
3173-019	301752 591990	Túngarður	Hætta	Inn á röskunarsvæði,	Merkja þarf minjar
3173-020	301735 591974	Útihús/rúst/	Hætta	Inn á röskunarsvæði,	Merkja þarf minjar
3173-021	301729 591937	Aðhald	Engin hætta	Utan við röskunarsvæði,	Engar
3173-022	301777 591986	Þúst	Engin hætta	Utan við röskunarsvæði,	Engar
3173-023	296349 591755	Naust	Hætta	Inn á röskunarsvæði, 9 m frá streng	Merkja þarf minjar
3173-024	295372 591762	Fjárborg	Engin hætta		Engar horfið
3173-025	296432 591784	Vegur	Engin hætta	Inn á röskunarsvæði, en strengur er í vegi sem þegar hefur raskað gamla veginum	
3173-026	296023 591623	Býli/rústabunga	Hætta	Inn á röskunarsvæði,	Merkja þarf minjar
3173-027	296085 591663	Naust	Hætta	Inn á röskunarsvæði,	Merkja þarf minjar
3173-028	296064 591650	Naust/ geymsla	Hætta	Inn á röskunarsvæði,	Merkja þarf minjar
3173-029	296032 591629	Naust	Hætta	Inn á röskunarsvæði,	Merkja þarf minjar
3173-030	288224 582593	Mógrafir	Mikil hætta	Inn á röskunarsvæði,	Leyfi til röskunar
3173-031	288877 588308	Vegur	Hætta	Inn á röskunarsvæði, / m frá Streng	Engar
3173-032	288526 582778	Legsstaðir	Mikil hætta	Inn á röskunarsvæði,	Merkja þarf minjar

15. HEIMILDASKRÁ

Árni Magnússon og Páll Vídalín, Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns. VII. bindi. Hið íslenska fræðafjelag,

Diplomatarium Islandicum. Íslenskt fornbréfasafn, sem hefir inni að halda bréf og gjörninga, dóma og máldaga og aðrar skrár, er snerta Ísland eða íslenska menn. Annað bindi 1253-1350. 1893. Reykjavík: Hið íslenska bókmenntafélag.

Diplomatarium Islandicum. Íslenskt fornbréfasafn, sem hefir inni að halda bréf og gjörninga, dóma og máldaga og aðrar skrár, er snerta Ísland eða íslenska menn. Níunda bindi 1262-1536. 1909-1913. Reykjavík: Hið íslenska bókmenntafélag.

Hafliði Magnússon [útgáfuár vantar] Arnarfjörður Þjóðsögur, galdrasögur, kynjasögur, heimildir og Örnefni í rétttri röð eftir fjörðum og dölum [útgáfu vantar].[útgáfustað vantar]

Ingvaldur Nikulásson. 2001. Mannlíf og saga fyrir vestan. Þjóðlegur fróðleikur gamall og nýr. Ritroð 9. hefti. Vestfirski forlagið. Hrafnseyri

Kristín Martha Hákonardóttir, Snorri Gíslason og Áki Thoroddsen. 2020. Ofanflóðavarnir í Vesturbyggð. Stekkjargil/Gilsbakkagil og Milligil á Bíldadal. Annar áfangi frumathugunar: Þvergarðar. Nóvember 2020.

Kjartan Ólafsson. 1999. Firðir og fólk 900-1900 Vestur Ísafjarðarsýsla. Útgáfufélag Búnaðarsambands Vestfjarða.

Landmælingar Íslands. Stafræn kortgögn LMÍ.

Landmælingar Íslands. Loftmyndasafn LMÍ. Svæði nr : 12 - Bíldudalur. Tökudagur : 1969-08-23. Flughæð : 1800 metrar. Brennividd linsu : 115,06. Stærð filmu : 18x18. Yfirlöppun : 80. Tegund myndar : SH. Flokkur : B númer : 3763 til 3766.

Sóknarlýsingar Vestfjarða Sóknarlýsingar Vestfjarða II(1952). Reykjavík: Samband vestfirzkra áttahagafélaga

Margrét Hrönn Hallmundsdóttir. 2014. Fornleifakönnun vegna fyrirhugaðra ofnflóðavarna á Bíldadal. Náttúrustofa Vestfjarða. NV nr. 4-14.

Margrét Hrönn Hallmundsdóttir. 2015. Arnarfjörður á miðöldum framvinduskýrsla 2015.

Lög og reglugerðir

Lög um umhverfismat framkvæmda og áætlana, lög nr. 111/2021.

Sýslu-og Sóknarlýsingar Hins íslenskabókmenntafélags 1839-1873. Reykjavík 1997,

Herforingaráðskort 69 NV: Vík. 1:10.000. Mælt 1903.Landmælingar Íslands

Johnsen, J. 1847. *Jarðatal á Íslandi*. J. Johnsen, Kaupmannahöfn.

Örnefnaskrá Borg. Örnefnastofnun Íslands

Örnefnaskrá Rauðstaða. Örnefnastofnun Íslands

NV nr. 03-24

Örnefnaskrá Gljúfrá. Örnefnastofnun Íslands

Örnefnaskrá Hjálkkárseyri. Örnefnastofnun Íslands

Örnefnaskrá Hrafneyri. Örnefnastofnun Íslands

16. HNITASKRÁ

3173-001	308930 592999
3173-002	308671 593383
3173-003	307845 593949
3173-004	307694 593908
3173-005	307731 593949
3173-006	307196 593727
3173-007	307002 593605
3173-008	307012 593603
3173-009	303753 591765
3173-010	306314 593432
3173-011	305487 592859
3173-012	305462 592841
3173-013	305432 592831
3173-014	305340 592757
3173-015	304394 592038
3173-016	304363 592032
3173-017	301709 591977
3173-018	301709 591974
3173-019	301752 591990
3173-020	301735 591974
3173-021	301729 591937

NV nr. 03-24

3173-022	301777 591986
3173-023	296349 591755
3173-024	295372 591762
3173-025	296432 591784
3173-026	296023 591623
3173-027	296085 591663
3173-028	296064 591650
3173-029	296032 591629
3173-030	288224 582593
3173-031	288877 588308
3173-032	288526 582778

17. Kort

Kort 1. Kort sem sýnir legur strengs frá Mjólká að Hrafnseyri. Kortagrunnur: Google

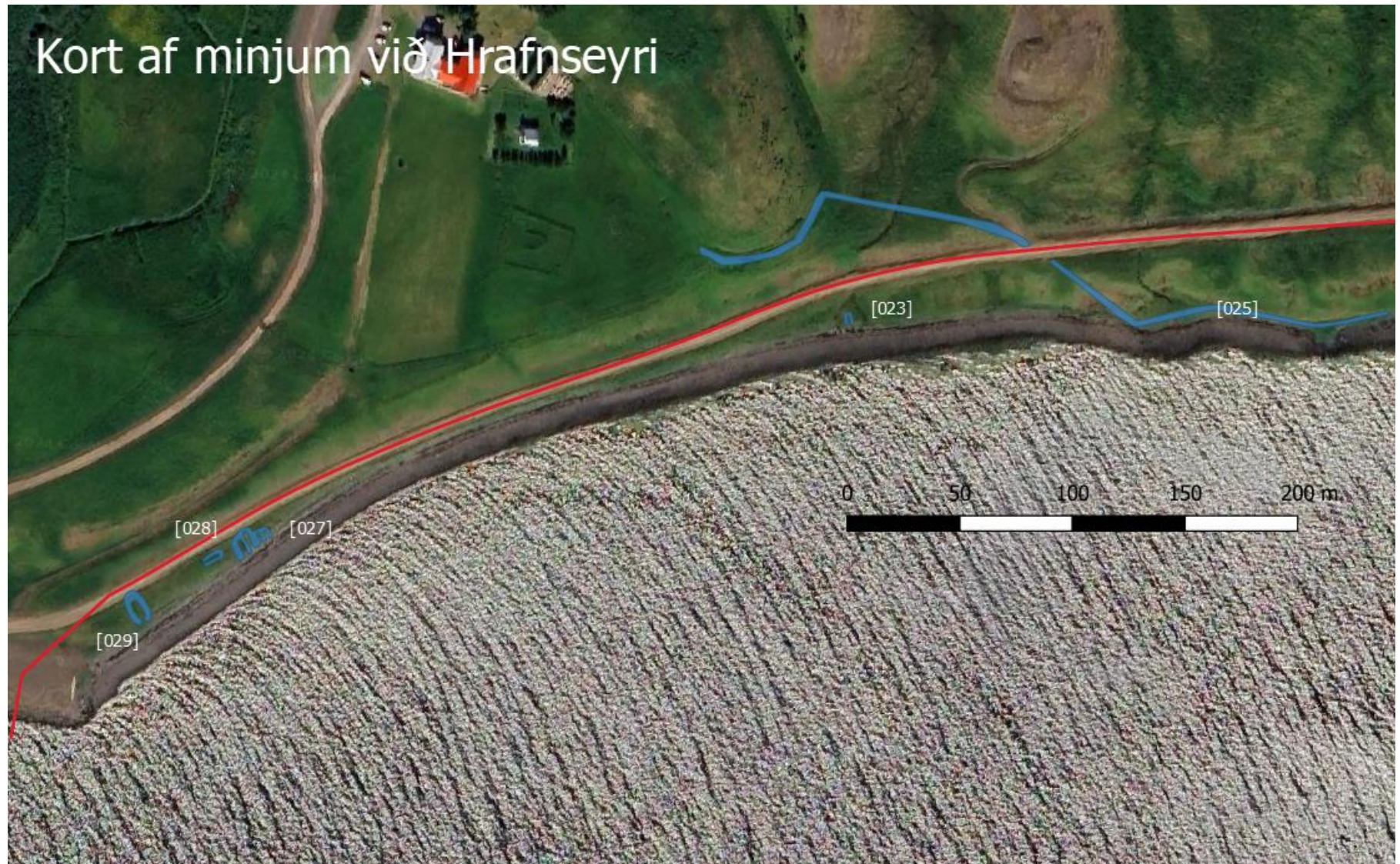
Svæði þar sem minjar er að finna á leiðinni frá Mjólka á Hrafnseyri

Kort 2. Hvítu hringirnir sýna hvar minjar eru á strengleið frá Mjólka. Kortagrunnur: Google

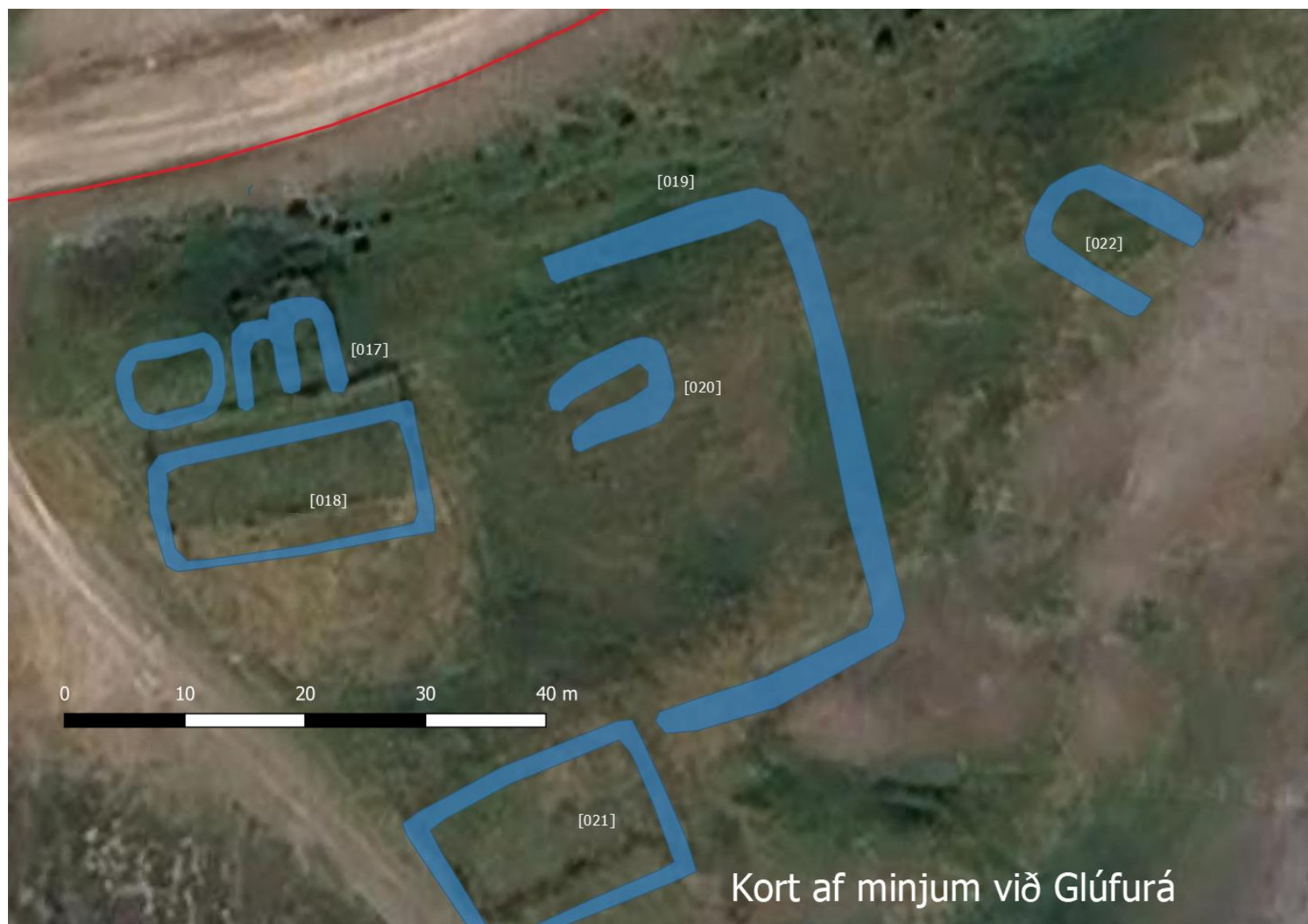
Kort af minjum við Hrafnseyri

Kort 3

Kort 4

Kort 3., Innmæling af minjum við Hrafnseyri. Kortagrunnur: Google

Kort 5. Kort af minjum á neðri bænum á Gljúfurá. Kortagrunnur google

Kort 6. Kort af minjum við Óskarsel

Kort 7. Kort af minjum í Borgarfirði nærri Dýrafjarðargöngum. Kort Google

